

TREBALL FI DE MÀSTER

Màster en Formació del Professorat
d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat

Especialitat en Música

LA CONSTRUCCIÓ DE LA PERSONALITAT A L'ADOLESCÈNCIA A TRAVÉS DE LA MÚSICA

Un instrument per fomentar la construcció i el disseny de la personalitat i la
formació de nexes socials

AUTOR: David Celda Herrera
TUTORA: Mireia Asensio Liñan

Montcada i Reixac, maig del 2025

Facultat d'Educació, Traducció, Esports i Psicologia

UVIC
UNIVERSITAT
DE VIC

Agraïments

Agraeixo encaridament a la meva tutora Mireia Asensio Liñan per guiar-me durant aquest bonic procés de creació, per sempre estar disponible per resoldre els meus dubtes i per les magnífiques crítiques constructives i les recomanacions bibliogràfiques que m'han ajudat tant.

Agraeixo a tota l'organització i el professorat de la Universitat de Vic per formar part d'aquest període tan especial de la meva vida. Especialment, vull agrair a la Mercè Carrera Peruga per l'excel·lent coordinació del màster i, també a en Lluís Solé Salas, per la companyia i els bons consells que ens ajudaran, a tots els alumnes, durant la nostra vida laboral i social.

Agraeixo a la meva família i als meus amics per tot el suport que he sentit durant aquesta etapa vital.

Resum

En aquest estudi s'explora el rol que adquireix la música en la construcció de la personalitat durant l'adolescència, una etapa clau pel desenvolupament de la identitat pròpia. A la investigació, fonamentada amb les aportacions teòriques d'autoritats com Blacking, Hormigos, Fubini i Martí, entre d'altres, se cerca la relació entre la música i la socialització, i com aquesta és capaç de crear espais identitaris tant individuals com col·lectius. En aquest treball es descriu com interactuen els adolescents amb la música i quin és el paper d'aquesta en la configuració dels seus valors. Com a resultat d'aquesta recerca es pretenen fer visibles les mancances del currículum acadèmic i plantejar noves perspectives educatives que permetin estudiar el vessant emocional, l'esperit crític i la diversitat de la música.

Paraules clau: música, adolescència, identitat, valors, educació.

Resumen

En el presente estudio se explora el rol que adquiere la música en la construcción de la personalidad durante la adolescencia, una etapa clave para el desarrollo de la identidad propia. En la investigación, cimentada con las aportaciones teóricas de autoridades como Blacking, Hormigos, Fubini y Martí, entre otros, se busca la relación entre la música y la socialización, y como esta es capaz de crear espacios identitarios tanto individuales como colectivos. En este trabajo se describe cómo interactúan los adolescentes con la música y cuál es el papel de esta en la configuración de sus valores. Como resultado de este estudio se pretenden hacer visibles las carencias del currículum académico y plantear nuevas perspectivas educativas que permitan estudiar la vertiente emocional, el espíritu crítico y la diversidad de la música.

Palabras clave: música, adolescencia, identidad, valores, educación.

Abstract

This study explores the role of music in the construction of personality during adolescence, a key stage in the development of personal identity. The research, grounded in the theoretical

contributions of scholars such as Blacking, Hormigos, Fubini, and Martí, among others, seeks to examine the relationship between music and socialization, and how music can create both individual and collective identity spaces. This paper describes how adolescents interact with music and the role it plays in shaping their values. As a result of this research, the aim is to make visible the shortcomings of the academic curriculum and to propose new educational perspectives that allow studying the emotional aspect, the critical spirit and the diversity of music.

Keywords: music, adolescence, identity, values, education.

Índex

Introducció	1
Marc teòric	3
Metodologia	5
Què entenem per adolescència?	8
Els canvis físics	9
Els canvis socials	10
Els canvis en el desenvolupament cognitiu	11
L'adolescència, la identitat personal i la música	12
Incidència de les músiques en l'etapa adolescent	16
Les noves tendències musicals: la cultura adolescent	17
Discussió dels resultats	20
Relació amb les teories d'identitat (Erikson i Marcia)	20
Canvis en el consum musical i algorismes (Cremades i Szabó)	21
Ús de la música com a eina emocional i social (Hormigos, Miranda i Gaudreau i O'Neill)	21
Síntesi d'idees	22
Conclusions	23
La música com a eina en la construcció identitària	24
El paper de l'educació musical	24
Les noves tecnologies i les plataformes digitals	25
Les limitacions del sistema educatiu	26
Implicacions educatives	26
Futures línies d'investigació	27
Annex	29
Entrevista 1	29
Entrevista 2	33
Situacions d'aprenentatge, activitats i recursos	37
Exploració de la identitat a través de la música	37
Diversitat musical, escolta activa i pensament crític	37
La música com a eina per la gestió emocional	37

Pensament crític. La reflexió a partir de la música	38
Xarxes socials. Música com a eina per a la construcció social	38
Bibliografia	39

Introducció

Des de temps immemorials, la música és una de les manifestacions artístiques amb més valor i significat de l'espècie humana. Deixant de banda l'aspecte estètic que la música ha guanyat amb el pas del temps, aquesta ha actuat com un element socialitzador i com a vehicle per a expressar les emocions humanes. Kurcharski ens diu: «El arte es descripción de los sentimientos o emociones de una persona y se lleva a cabo por medio de una acción que intenta despertar en otros, idénticas emociones» (1980, p. 27). La vida dels éssers humans transcorre entre diferents etapes del creixement i existeixen moments d'aquest camí en els quals la música adquireix un significat més especial i profund. L'adolescència és l'etapa de transició entre la infantesa i la vida adulta, un episodi de la nostra existència caracteritzat per la cerca i descobriment de la identitat pròpia, l'exploració i la delimitació dels valors personals i la construcció de relacions amb l'entorn social que ens envolta.

És en aquest context en el qual les músiques actuen com a recurs imprescindible per a l'adolescent i li permeten expressar i articular les emocions pròpies a la vegada que connectar amb altres grups socials. En paraules de Blacking (1973): «la qualitat essencial de la música és el seu poder per crear un altre món de temps virtual» (p. 58). La música actua com una eina capaç de transcendir el temps i l'espai, facilitant la construcció d'espais identitaris individuals o col·lectius. D'aquesta manera, els adolescents, a través del so, poden explorar i comencen a formar la identitat pròpia, donant sentit així a la seva experiència vital i preparant-se per l'etapa adulta. La música construeix el nostre sentit d'identitat a través d'experiències directes que ens permeten situar-nos com a actors en relats culturals imaginaris (Frith, 2003).

Les darreres dècades han suposat un canvi substancial en el consum musical, però també en la forma en la qual consumim la música, i, com a conseqüència, hi ha una gran i profunda transformació en la manera com els adolescents es relacionen amb la música. Tot i que des de finals del segle XX vivim en una època frenètica de canvi i progrés tecnològic, els últims anys han suposat un canvi dràstic per a la forma en la qual consumim música: la digitalització, l'aparició de les plataformes de *streaming* i la globalització cultural han proporcionat al gran públic una major accessibilitat a infinitat de gèneres, estils i artistes, en tant que ha afavorit el

sorgiment d'aquests. Però tot canvi comporta la seva consegüent repercussió i aquestes transformacions plantegen nous reptes a l'hora d'estudiar com la música influeix als adolescents. Jaime Hormigos (2010) reflexiona sobre aquest canvi assenyalant que «hoy en día no podemos cuestionar la capacidad comunicativa de la música [...], pero, pese a esto, vivimos en una época en la que se usa y abusa de la música sin importarnos su capacidad comunicativa» (p. 95).

Les xarxes socials i les noves cultures de consum han provocat un desplaçament progressiu de la funcionalitat de la música. Històricament, la música ha actuat com a vehicle per transmetre missatges i valors i, inclús, per articular emocions i sentiments. No obstant això, sembla que, en l'actualitat, la música afecta més en un pla sensorial, cosa que implica canvis en la construcció de la identitat de les noves generacions d'adolescents. Autors com Fubini (1973) atorguen noves perspectives a la idea que la música constitueix un fet social arrelat, en el seu fons, a la col·lectivitat humana i social; però, el mateix autor destaca que no podem entendre la música només com un producte cultural, sinó que ha de ser observada com a part d'un procés dinàmic capaç de generar noves relacions socials i configurar l'experiència humana. Aquest punt de vista destaca la necessitat d'estudiar la música com un fenomen multidimensional que abraça un gran ventall d'aspectes socials, culturals i psicològics.

Aquest treball neix de l'interès per investigar sobre com la música contribueix a la construcció de la personalitat durant el període de l'adolescència. La meua motivació principal per dedicar el meu Treball de Fi de Màster a aquest tema sorgeix durant els meus estudis del Grau de Musicologia a la Universitat Autònoma de Barcelona quan vaig descobrir la meua gran passió: l'antropologia musical. Els textos, els articles, els llibres i els diaris de camp de grans autors em van fer entendre la música d'una forma diferent, el fet social de la música i com aquesta ens ajuda a relacionar-nos internament (amb nosaltres mateixos) i externament (amb la societat) es va convertir en el meu gran interès. Així, l'objectiu principal d'aquest estudi és identificar el paper que desenvolupa la música en la configuració de la personalitat durant el període adolescent. Amb la finalitat d'assolir aquest objectiu es combina una investigació teòrica de la literatura especialitzada amb una anàlisi empírica de les dades recollides a través d'entrevistes a professionals de l'àmbit docent.

L'estudi està estructurat amb la voluntat de facilitar l'experiència del lector, donant prioritat a la lògica i la coherència del text. En primer lloc, es presenta un sòlid marc teòric centrat en grans autoritats sobre la temàtica i la seva perspectiva quant a la relació entre música, identitat i adolescència. Seguidament, es detalla la metodologia utilitzada per recollir i extreure les dades i la consegüent exposició i discussió dels resultats obtinguts. Finalment, les conclusions ofereixen una nova perspectiva sobre les implicacions acadèmiques en l'àmbit educatiu musical i en la comprensió del rol de la música en la vida dels adolescents.

Donat aquest enfocament, a través de la present investigació se cerca contribuir a una millor comprensió del fenomen musical com a factor clau en la construcció de la identitat adolescent, obrint noves portes a properes investigacions en el camp de l'educació musical i la psicologia de l'adolescent.

Marc teòric

El present estudi es basa en la construcció de la personalitat en el període adolescent a través de la música. L'adolescència és una etapa molt important per al desenvolupament de la identitat personal, però també és una etapa molt difícil de delimitar i, per tant, d'estudiar. D'aquesta forma i amb la intenció de facilitar l'estudi i seguiment de la temàtica proposada, el marc teòric s'esquematitzarà en quatre grans blocs: la música com a fenomen social i cultural, l'adolescència i la construcció de la personalitat, la música i la socialització a l'etapa adolescent i l'educació musical com a eina per a la formació de la personalitat.

La música com a fenomen social i cultural. La música ha format part de totes les cultures humanes conegudes al llarg del temps i ha exercit un rol clau en la comunicació entre generacions i, inclús, entre diferents cultures, sent un vehicle per a la transmissió de valors, emocions i significats col·lectius (Blacking, 1973). Fubini (1973) exposa que la música no és només un producte cultural, sinó que nosaltres, com a actors, hem d'entendre la música com a part d'un procés dinàmic capaç de generar noves relacions socials i de configurar l'experiència humana.

L'adolescència i la construcció de la identitat. Els canvis biològics, cognitius i socials i la seva contribució a la construcció de la identitat personal, caracteritzen l'etapa adolescent (Moreno, 2014). Segons Erikson (1968), la identitat es desenvolupa al llarg de tota la vida, però és durant l'adolescència quan aquest procés s'intensifica. Marcia, successor d'Erikson, explica que la construcció d'una identitat personal està fonamentada per dues activitats cabdals: l'exploració i el compromís (Evans & McPherson, 2017). En aquest context, la música és una eina clau en el procés de la cerca de la identitat i la construcció d'aquesta, ja que ofereix als adolescents la possibilitat de definir els seus valors, els seus interessos i de crear nexes de pertinença o diferenciar-nos de determinats grups socials (O'Neill, 2017).

La música i la socialització en l'adolescència. Durant l'adolescència, la música pot actuar com un instrument socialitzador, que faciliti la creació de vincles amb l'entorn, el context i la cultura (Ruiz, 2015); en tant que serveix com a eina diferenciadora, oferint als adolescents la possibilitat d'establir la seva individualitat en el seu context sociocultural (Bonilla, 2023). Miranda i Gaudreau (2011) destaquen el paper que exerceix la música ajudant a satisfer necessitats emocionals i psicològiques en els adolescents, contribuint, per tant, a la regulació emocional i l'estabilitat de l'estat d'ànim.

El paper de l'educació musical en la formació de la identitat. Durant l'etapa de l'Educació Secundària Obligatoria, l'educació musical s'imposa com una peça clau en la construcció de la identitat. Capaç de proporcionar un espai per a l'expressió personal, fomentar el pensament crític i despertar l'autoconeixement (Blasco & Bernabé, 2018), la música esdevé una eina que, utilitzada correctament, té un gran poder identitari. Els docents, com a fonts de coneixement, han d'exercir un rol clau en aquest procés estimulando la reflexió crítica dels estudiants i ampliant la seva consciència musical (Álamos, 2019). La diversificació d'estils musicals en l'ensenyament ajuda a una ampliació del ventall de vivències i experiències dels adolescents, contribuint, d'aquesta forma, a construir una identitat personal basada en els gustos i preferències individuals, no tan sols en la identificació com a grup o societat.

Metodologia

Amb l'objectiu de validar una relació directa entre la música i la construcció de la personalitat durant l'etapa adolescent, aquest treball s'estructurarà a partir de la metodologia esmentada a continuació.

En primer lloc, es durà a terme el disseny de la investigació i la recerca. Es determinaran quines són les idees principals que es volen tractar i com es tractaran. Aquest estudi està basat en una metodologia d'anàlisi qualitativa, la qual combina les revisions bibliogràfiques de textos de referència del camp de la psicologia, la musicologia i la sociologia, aplicades a la temàtica del treball, i la síntesi de les dades extretes de dues entrevistes amb professionals del sistema educatiu, especialitzats, al seu torn, en l'àmbit musical. Les persones entrevistades han estat seleccionades, seguint un criteri intencional, pel seu gran coneixement de l'educació musical; han estat escollides seguint diferents paràmetres: proximitat i accessibilitat a elles, experiència en l'àmbit educatiu i, la més important, diferents punts de vista quant a l'ensenyança i l'aprenentatge musical. S'han cercat persones amb perspectives i bagatges diferents i inclús, en molts aspectes, oposats per aconseguir una visió més àmplia i completa dels efectes de la música en els adolescents.

En segon lloc, la recerca i l'elecció d'una selecció bibliogràfica de referència. La bibliografia seleccionada reforça els vessants psicològics i sociològics, en l'àmbit adolescent, i el vessant musicològic, en l'àmbit de la construcció de la personalitat.

En tercer lloc, la recollida i síntesi de dades esdevé de la informació extreta de la bibliografia seleccionada i la seva aplicació a la disciplina musical i la seva importància en l'etapa adolescent. El treball es reforçarà amb dues entrevistes, les quals estaran enfocades a la percepció i la influència de la música en l'adolescència. D'aquestes entrevistes es farà una transcripció i codificació temàtica i, després, es compararan les dades extretes amb la literatura existent per trobar patrons i discrepàncies. Les entrevistes serviran per aprofundir i comprendre millor l'experiència, el fenomen o el significat que els professionals de la docència musical donen a l'ús de la música com a eina per a la formació de la identitat, l'objectiu

principal d'aquestes no és, en cap cas, generalitzar o extreure una idea concreta d'un determinat ventall de població. Així, donades les condicions i els objectius principals del treball, és preferible optar per una recerca qualitativa i no quantitativa, cercant informació de qualitat que pugui aportar profunditat al discurs de l'estudi. Autors com Denzin i Lincoln (2011) ja indiquen que la investigació qualitativa és un multimètode focalitzat sobre un objecte concret i que l'ús de múltiples mètodes d'estudi reflecteix l'intent de cercar una comprensió total del fenomen. És important destacar que la realitat objectiva, si aquesta existeix, mai podrà ser capturada. La recerca fenomenològica és un camí per explorar l'experiència humana i permet que a través de poques entrevistes, fins i tot a través d'una sola, es puguin triangular límits que ens permeten apropar-nos i endinsar-nos en l'objecte d'estudi (Van Manen, 1990).

La investigación cualitativa es un campo interdisciplinario, transdisciplinario y, a veces, contradisciplinario. Entrecruza las humanidades, la ciencia social y la física. La investigación cualitativa es muchas cosas al mismo tiempo. Es multiparadigmática y enfocada sobre un objeto. Sus practicantes son sensibles al valor de la aproximación a través de muchos métodos. Se reúnen en torno a una perspectiva naturalista y un conocimiento interpretativo de la experiencia humana. Al mismo tiempo y de forma inherente, se trata de un campo político, formado de múltiples posiciones éticas y políticas. La investigación cualitativa abraza dos tipos de tensiones al mismo tiempo: De una parte, está penetrada por una amplia sensibilidad interpretativa, postmoderna, feminista y crítica. De otra parte, está ligada más estrechamente a concepciones de la experiencia humana y su análisis en términos positivistas, postpositivistas, humanistas y naturalistas (Nelson et al., 1992, p.4).

Les dues entrevistes constaran de preguntes similars, però, òbviament, aquestes estaran adaptades a la persona entrevistada. Les persones entrevistades treballen en sectors oposats de l'educació: pública i privada, obligatòria i complementària. Una treballa en un institut públic i l'altra en un conservatori, sent cadascú abanderat d'una determinada perspectiva pedagògica i social definida que podríem definir com: la música com a matèria del currículum obligatori, en el cas de l'educació secundària obligatòria, i la música com a especialització artística, en el cas del conservatori. Això ens permetrà abraçar i estudiar diferents punts de vista i visions complementàries sobre la construcció de la identitat musical en els adolescents, cercant aconseguir una visió més acurada i fidel a la realitat en la qual es tenen en compte indicadors com: el context socioeducatiu, la pràctica musical formal i no formal i el coneixement de diversos gèneres musicals. Les respostes de les entrevistes estan adequades al llenguatge acadèmic. El resultat final de les entrevistes està consensuat amb les persones entrevistades.

Per obtenir els resultats finals, s'ha emprat una codificació temàtica per poder organitzar l'anàlisi qualitativa del contingut; la qual s'ha estructurat en quatre punts: primer, una lectura atenta i detallada dels textos bibliogràfics de referència i les transcripcions de les entrevistes; segon, un treball d'identificació de temes recurrents i, per tant, cabdals per un discurs fluid i coherent; tercer, l'agrupació dels temes recurrents en grans apartats per poder establir millor connexió amb les idees proposades al marc teòric; quart, una revisió exhaustiva i meticulosa del resultat final.

Per assegurar un enteniment correcte del contingut d'aquest treball, i en un intent de facilitar la lectura i transparentar el procés d'assimilació de les dades extretes de l'anàlisi elaborada, s'adhereix la següent taula de continguts:

Categoria temàtica	Descripció
Música. Fenomen social i cultural	La música és una eina de construcció de vincles socials i de comunicació. Està carregada d'elements simbòlics
Autoconeixement i disseny de la personalitat a l'adolescència	El paper de la música en la recerca i la construcció de la identitat durant l'etapa adolescent
La música en l'educació	El centres educatius i els docents com agents per desenvolupar i fomentar el pensament crític i la identitat
Influència de les TIC	Com les noves tecnologies exerceixen pressió en la construcció dels gustos musicals. Noves vies d'accés i més diversitat
La relació entre el pensament crític i la diversitat musical	L'exposició a diferents estils, gèneres i cultures musicals és fonamental per desenvolupar una identitat musical plural i reflexiva
La música i les emocions	La música és una eina per facilitar l'accés a la gestió emocional
La cohesió social. El paper de la música	Ús de la música per treballar la convivència a l'aula i per fomentar la inclusió en la comunitat

Figura 1. Taula de continguts sobre les categories temàtiques sorgides de l'anàlisi del present estudi. Font: Elaboració pròpia.

En conclusió, emprant aquesta metodologia es cerca arribar de la forma més directa i correcta a l'estudi de la hipòtesi plantejada, estudiar i intentar comprendre la influència de la música en la construcció de la identitat dels adolescents.

Què entenem per adolescència?

El mot adolescència prové del verb llatí *adolescere* que significa «madurar» o «créixer», per tant, entenem l'adolescència com el procés en què les persones madurem des de la nostra infància fins a l'adulesa. Doncs, un dels punts claus que hem de tindre en compte quan parlem de o amb adolescents és que estem parlant amb persones que viuen un procés de desenvolupament físic, cognitiu i social. Les accions, les capacitats i les actuacions dels adolescents no han de ser enteses com realitzades per un ésser amb ple coneixement del món (Moreno, 2014).

L'adolescència és un concepte que no comparteixen totes les societats. A diferència de la pubertat, que és una etapa del creixement humà, l'adolescència és una idea, una imatge a partir de la qual cada societat especifica uns determinats aspectes físics, socials i cognitius propis dels individus que, determinats per un rang d'edat, estan experimentant aquesta. Així, cada societat inventa la seva pròpia definició d'adolescència, la qual, posteriorment, serà valorada de manera positiva o negativa (Moreno, 2014).

A Espanya, l'edat legal en la qual s'arriba a l'adulesa són els divuit anys i, per tant, culturalment, en el nostre context, l'adolescència s'ha entès com un període que abraça dels dotze als divuit anys. Actualment, amb els últims estudis psicològics i sociològics, els límits temporals d'aquest període s'han ampliat de forma que aquest rang d'edat ha quedat obsolet. Avui dia podem trobar preadolescent de deu anys i adolescents tardans de vint-i-set anys. L'abandonament de la infantesa s'està avançant, cada vegada els canvis físics i psicosocials arriben abans, a la vegada que moltes vegades s'allarga l'entrada al món adult, que moltes vegades entenem per la independència econòmica.

Recents estudis psicològics proposen una participació de l'etapa adolescent en la qual podem distingir entre adolescència primerenca, adolescència plena i adolescència tardana. A mesura

que avança cada subetapa els adolescents han de fer front a molts canvis i, en el limitat espai temporal que aquesta cobreix, han d'aprendre a resoldre seqüencialment cada tasca. En primer lloc, arriben els canvis físics i sexuals; en segon lloc, apareixen els nous comportaments enfront de les relacions socials d'amistat i familiars; en tercer lloc, l'autonomia envers els progenitors, el sentiment d'independència; i, finalment, el treball i la independència econòmica. Hem d'entendre que els problemes que pateixen els adolescents estan lligats al seu context, ja que els problemes adolescents existeixen mentre s'expressen. Moltes vegades, les problemàtiques adolescents es poden definir com a faltes d'adaptació al seu entorn. Així, els canvis adolescents requeriran canvis conceptuals i canvis de pràctiques al seu voltant (Moreno, 2014).

Òbviament, existeixen tantes adolescències com individus la pateixen, però, tot i que no hem de generalitzar, existeixen certs trets comuns en moltes adolescències: els canvis físics, els canvis socials i els canvis en el desenvolupament cognitiu.

Els canvis físics

Els canvis físics són tots aquells canvis corporals que comporten un creixement de l'individu. Deixant enrere l'etapa infantil i donant pas, preparant-nos, per la nostra vida adulta, la maduresa adulta i sexual. Aquest procés s'anomena pubertat i, en grans termes, es caracteritza pel canvi de velocitat del creixement, conegut popularment com «fer l'estirada»; i, pel desenvolupament dels òrgans sexuals, que comença amb l'espermaquia, en el cas dels mascles, o amb la menarquia, en el cas de les femelles. El cervell, per la seva banda, també pateix transformacions físiques. Durant la pubertat es forja l'escorça prefrontal i parietal, les quals seran molt importants durant l'adolescència, ja que estan estretament connectades amb funcions cerebrals com: l'atenció selectiva, la presa de decisions o la inhibició de respostes. A més a més, durant la pubertat es produeix una reorganització de les connexions nervioses que, en l'adulthood, oferiran un augment de l'eficàcia dels circuits nerviosos (Moreno, 2014). Segons Burunat (2004), durant l'adolescència, i contràriament que en l'etapa adulta, l'activitat de l'amígdala¹, lligada a la gestió emocional, és superior a la detectada a lòbul frontal del cervell,

¹ L'amígdala és el conjunt de nuclis de la part interna de cada lòbul temporal a l'extrem anterior (Burunat, 2004).

l·ligat al control cognitiu, així es justifiquen els comportaments atribuïts als adolescents com són la impulsivitat, la preferència per recompenses immediates, la cerca d'estímuls o l'adopció de conductes de risc. Hem d'entendre el cos, no tan sols com un fenomen corporal, sinó també com una construcció simbòlica i cultural, ja que, sovint durant l'adolescència, els problemes que desenvolupem envers el nostre cos no són envers la nostra figura corporal, sinó a causa de la mateixa imatge corporal.

Els canvis socials

Els canvis socials són tots aquells canvis que condueixen a l'individu cap a la seva mateixa individualitat a través del context i de la seva relació amb la comunitat a la qual forma part. En l'etapa adolescent les relacions socials s'amplien, mantenim les relacions que considerem significatives ja sigui amb amics, familiars, grups o institucions socials, a la vegada que cerquem noves connexions amb el nostre entorn. La construcció de la personalitat implica, quasi per definició, la cerca d'una individualitat pròpia. Les famílies, que havien jugat un paper fonamental durant la infància, passen a un segon pla deixant que el focus principal enlluerni a les amistats, les quals adquireixen un rol principal. Els adolescents deixen de considerar els seus progenitors com a figures de referència, sotmeten a crítica les accions comeses pels pares i es produeix un canvi de relació que es troba en el llindar entre l'amor i el rebuig. L'adolescència, en tant que caracteritzada per la cerca de l'autonomia i la independència, és un període en què prioritzem les relacions horitzontals o d'amistat, ja que cerquem el contacte entre iguals, persones que comparteixin els mateixos pensaments i ideals que nosaltres (Moreno, 2014).

L'adolescència suposa una obertura de nous elements i capacitats que, en poques paraules, es tradueixen en noves potencialitats i qualitats, diferenciades de les de la infància, de les quals poder-se beneficiar i a les quals poder-se enfrontar. Aquest desenvolupament de noves capacitats no és aleatori, sinó que es construeixen a partir del recorregut personal de cada individu, ja que aquesta condiciona la manera d'experimentar i viure noves situacions i la manera en què responem a aquestes. L'accés a nous rols i nous comportaments es viurà de diferents formes depenent del grau en què s'han elaborat, en etapes anteriors, aspectes com les

relacions socials, la comunicació amb els altres, l'autonomia davant de diverses situacions o la interiorització de normes i criteris (Onrubia, 2000).

Les noves amistats s'erigeixen en un pedestal durant la nostra adolescència. Les noves amistats, pot ser les primeres escollides per nosaltres mateixos, tenen la finalitat de transmetre'ns la sensació d'acceptació i acolliment social.

La relación social significativa es la formación de grupo de iguales, por el cual el adolescente busca la sintonía e identificación afectiva, cognitiva y comportamental con aquellos con los cuales puede establecer relaciones autodefinitorias; superar la confusión de roles; establecer relaciones de confianza, estabilidad y fidelidad; consolidar las formas ideológicas o las doctrinas totalitarias y enfrentar la realidad de la industrialización y globalización (Bordignon , 2005, p. 56).

Aquestes connexions d'amistat entre iguals fomentaran el desenvolupament tant d'aspectes intel·lectuals, tals com la resolució de conflictes i l'empatia, com socials, tals com l'autoregulació de les emocions i de la conducta (Garaigordibil, 2000). Cal destacar que, des de la perspectiva negativa, la falta d'amistats o de capacitat per relacionar-nos amb el nostre entorn pot fer sorgir en els alumnes sentiments de rebuig, disconformitat o incomoditat.

Actualment, podem destacar gran part d'elements comuns al jovent dels nostres dies: l'angoixa per un futur incert, el sentiment llunyà dels projectes de vida individuals i comuns, i la incomprensió cap a un sistema jerarquitzat, el seu ordre social i les seves normes. Els adolescents, com a norma general, s'allunyen de les religions, ordre de poder predominants en el nostre passat, però no rebutgen la idea de l'espiritualitat. El mateix passa amb la política convencional, abandonada per adoptar tendències més modernes i allunyades dels models històrics de poder. S'abracen estils de vida individualistes i autònoms en els quals accepten la creença de què totes les accions que no molestin els altres són correctes o, almenys, acceptables (Moreno, 2014).

Els canvis en el desenvolupament cognitiu

Els canvis en el desenvolupament cognitiu són tots aquells canvis que permeten als individus accedir a un nou grau del coneixement i que, com esmenten Inhelder i Piaget (1955), defineixen un nou punt de l'etapa d'operacions formals, proposada per Piaget i en la qual l'ésser humà ja no està lligat a objectes reals i físics per poder arribar a conclusions, sinó que

ara ho pot fer de manera hipotètica. L'adolescència és aquella època de la nostra vida en la qual comencem a pensar críticament sobre el nostre entorn i en què intentem comprendre les relacions socials establertes i a crear de noves. D'aquesta manera, és un període de la nostra vida en el qual els nostres procediments cognitius s'apropen cada vegada més al model científic i lògic; això es deu, en gran part, per l'educació rebuda als centres d'educació primària i secundària.

Trobem adolescents que es distancien de la seva realitat i fan de la reflexió i el pensament crític el seu nou cau. En prendre una nova perspectiva de la vida, sovint, apareix la necessitat de diferenciar-se i distanciar-se dels lligams familiars i socials establerts fins aleshores, creant, així, nous universos socials i relacionals i conduint als adolescents cap a una primera emancipació de la personalitat. Durant l'adolescència, els avenços intel·lectuals permeten que els individus ens trobem en el moment de la nostra vida en el qual processem la informació de forma més eficaç aconseguint automatitzar els processos bàsics del cervell, reservant la nostra energia per a la resolució de problemes i l'emmagatzemament de memòria (Moreno, 2007). Els adolescents fan ús d'aquest nou accés als processos cognitius i de l'experiència que han anat adquirint durant la seva vida per conèixer el seu entorn i establir noves relacions socials, a la vegada que es construeix una nova concepció sobre les nocions de nacionalitat, religió i el funcionament polític i econòmic del sistema al qual formem part. Per tant, observem un primer endinsament a la presa de decisions, mostrant un primer control del raonament i les emocions (Moreno, 2014).

L'adolescència, la identitat personal i la música

La identitat personal, segons Bajardi (2015), no és un atribut fix sinó un fenomen relacional. Ja a les mitjanies del segle passat, Erikson (1968) apuntava que la identitat personal no roman estàtica sinó que es desenvolupa durant tota la vida; doncs, aquesta va canviant de forma i estructurant-se durant tota la nostra existència com humans.

El principal problema que presenta la identitat personal roman en el seu mateix nom i és que és personal, és a dir, diferent per a cada individu, subjectiva, pròpia. Els éssers humans estem

condicionats, en major o menor proporció, pel context cultural i personal que ens envolta, del qual, inconscientment, adoptem els hàbits, els costums i les formes d'actuar i pensar (Hormigos, 2010). Tot i que, la identitat personal es desenvolupa durant tota la vida, existeixen determinades etapes d'aquesta en les quals la construcció de la personalitat s'accelera, roman estàtica o s'alenteix, és a dir, no segueix un ritme constant sinó que varia en relació amb determinats factors, com podrien ser el pas del temps o les experiències vitals. Una de les etapes més interessants és la que, culturalment, anomenem adolescència. L'adolescència és l'etapa que, des de la nostra cultura occidental, entenem com un episodi del creixement humà situat, aproximadament, entre els 12 i 18 anys² en el qual l'ésser humà experimenta una sèrie de canvis, biològics, cognitius i socials (Moreno, 2014).

És important destacar l'existència de subetapes dins de la mateixa adolescència, doncs, com bé assenyala la doctora Amparo Moreno: «los adolescentes no enfrentan todos los cambios a la vez; antes bien, a lo largo del amplio espacio temporal que cubre la etapa, van resolviendo secuencialmente cada tarea» (2014, p. 12).

A l'adolescència ens trobem immersos en un procés no tan sols d'autoconeixement, sinó també de cerca d'aquest mateix autoconeixement; i, per tant, aquesta etapa marcada pels canvis biològics, cognitius i socials, és clau en la construcció de la personalitat (Moreno, 2014). La música adquireix un rol decisiu en aquest procés. Però, per què resulta la música una eina tan important? La música, com la religió, juga un paper fonamental en la majoria de les cultures del món i sempre ha acompanyat als homes als moments rituals, mostrant i expressant les nostres passions, emocions i sentiments (Glowacka, 2004). L'expressió musical és un dels fonaments de les societats, ja que no existeix cap comunitat humana que no posseeixi una expressió musical com a element estructurador i integrador. El fet musical és de gran importància per a totes les societats donat de la funció que fa com a llenguatge i, en conclusió, del seu tarannà comunicatiu (Hormigos, 2010). Com indica Hormigos (2010), no

² Resulta important destacar que, segons Moreno (2014), els límits temporals d'aquest episodi de la vida humana s'han ampliat amb els pas del temps i l'estudi de les noves generacions. L'adolescència és un procés del desenvolupament personal i, per tant, podem trobar tants exemples d'adolescència com persones humanes. Així, podem trobar casos en els quals l'adolescència comença de forma prematura i casos en els quals acaba de forma tardana.

se sap per què l'home va començar a fer música, però s'ha demostrat que la música és un instrument de coneixement, un mitjà per percebre i entendre la realitat que ens envolta. En paraules del mateix Jaime Hormigos:

El hombre entra en contacto con el mundo a través de sus sentidos, cada uno de ellos le permite conocer alguno de los aspectos del entorno que le rodea. En esta necesidad por percibir el entorno a través de los sentidos, el sonido se convierte en un elemento fundamental para transmitir y recibir información (2010, p. 94).

Segons O'Neill (2017), les músiques que escoltem, que escollim escoltar, no només determina les nostres preferències i gustos personals, sinó que, a la vegada, configuren la nostra realitat, la nostra identitat i la manera en la qual ens relacionem amb el nostre entorn. D'aquesta manera, l'adopció o el rebuig de determinats estils musicals permet als adolescents construir una identitat en el context social i cultural que els envolta, el qual, cal recordar, és canviant. Així, determinem que la música, en aquest context, pot fer dues funcions diferents: d'instrument socialitzador, ja que pot ajudar a crear vincles amb l'entorn, fomentant així la creació de connexions entre iguals; i d'instrument diferenciador, pel fet que pot ajudar a establir els límits de la nostra personalitat.

La música és un dels fonaments dels grups socials, pel fet que permet que aquests tinguin espais de connexió entre els seus individus i, més important, condueix a la comprensió entre persones (O'Neill, 2017). Per tant, segons paraules de Ruiz (2015), podem afirmar que la música permet la construcció de comunitats musicals basades en axiomes comuns; quan els membres d'una comunitat són capaços de compartir i viure junts el fet musical es construeixen ponts que faciliten la comunicació entre els individus. La música és part del *volksgeist*³ de cada nació, poble i comunitat. La música permet que els humans desenvolupem el sentiment de pertinença cap a un grup o comunitat, en paraules de Fubini: «La música presenta mil engranajes de carácter social, se inserta profundamente en la colectividad humana, recibe múltiples estímulos ambientales y crea, a su vez, nuevas relaciones entre los hombres» (1973, p. 164). Martí, en referència al subjecte musical, esmenta:

No es tan sólo un conjunto de productos que deben ser enmarcados en un contexto sociocultural. El mundo musical está formado también por procesos, estructuras, actitudes, valoraciones, transformaciones, funciones, comportamientos rituales, significaciones, etc. El fenómeno musical no

³ «Poder que producía y mantenía [...] la unidad viviente de todas las esferas de la cultura y que había generado el libre desarrollo de todas las fuerzas nacionales» (Marcuse, 1973, pp. 31-32 citat per Duran, 1979).

nos debe interesar sólo como cultura, en el sentido más restringido de patrimonio, sino también como elemento dinámico que participa en la vida social de la persona, y al mismo tiempo la configura» (Martí, 2000, p. 50).

Les connexions que es formen a través de la música, i, en general, la cultura, resulten de gran importància durant l'etapa de l'adolescència, en la qual els humans cerquem incloure'ns o excloure'ns de determinats cercles socials, en poques paraules, cerquem crear la nostra personalitat, la qual depèn en gran part de les nostres connexions socials. Evans i McPherson (2017) ens parlen dels estudis de James Marcia, qui fou un dels successors més fructífers d'Erikson. Marcia va estudiar els processos de formació de la identitat i, a partir de les idees d'Erikson, va determinar que existien dues activitats fonamentals en el procés de formació de la identitat personal dels adolescents: l'exploració⁴ i el compromís⁵. La música juga un rol molt important en les activitats d'exploració i de compromís. Dins del camp musical els adolescents cerquen consolidar aquells valors i interessos que els defineixen com a persones. Exploren a través de la música per construir o trencar els límits de la seva personalitat, per polir la seva identitat. Defensen, o, en altres paraules, es comprometen amb, aquelles músiques que senten seves, fomentant l'autoestima i el creixement personal (Evans & McPherson, 2017).

A l'adolescència el concepte d'alteritat guanya especial importància. Els adolescents cerquen, en tant que formar part de determinats grups socials, diferenciar-se de la resta, tindre una personalitat pròpia, una essència. La música, en aquest sentit, actua com un agent diferenciador; permet als adolescents adoptar uns codis que no són comuns en la resta del grup social i, per tant, determina i expressa la seva individualitat (Ruiz, 2015). Les músiques que escoltem durant l'adolescència, aquelles que escollim, formaran part del repertori musical de les nostres vides i, en concret, d'una de les etapes més importants, definint les narratives pròpies i manifestant el nostre acord o desacord amb les normes socials establertes. Els adolescents, com esmenta Bonilla (2023), fan ús de la música per complir el seu desig de sentir-se part d'un grup d'iguals tant per a demostrar que són diferents de l'altre, d'aquells estàndards que no concorden amb la seva identitat; la música ajuda a construir una identitat que lliga amb els principis ideològics que nosaltres mateixos determinem com a propis.

⁴ «Refers to the degree to which adolescents have considered or tried various different kinds of identity-related pursuits» (Evans & McPherson, 2017, p. 214).

⁵ «Defines the degree to which adolescents have made decisions regarding a personal identity that they will pursue in the future» (Evans & McPherson, 2017, p. 214).

Incidència de les músiques en l'etapa adolescent

L'etapa adolescent és tan diversa com persones existeixen i, per tant, poc definida o delimitada. Durant aquest període sorgeix l'interès per formar la identitat pròpia i comencem a construir els nostres valors, aquests es construeixen a partir de les relacions que tenim amb el nostre entorn, però també a partir de l'observació del mateix individu. Segons Blasco i Bernabé (2018) d'aquest últim punt neix la Teoria de l'Autopercepció de Bem (1967), la qual afirma que les persones desenvolupen les seves activitats mitjançant l'observació del seu propi comportament; és a dir, per exemple, una persona que estudia al conservatori i treballa un repertori concret, desenvoluparà una actitud positiva cap aquest tipus de música. Des d'aquest punt de partida, una educació musical variada i rica en experiències de diferents estils musicals afavorirà al fet que la identificació amb un estil o gènere musical sigui fruit d'un coneixement o experimentació directa i no sigui només producte dels processos d'identificació grupal.

Tal com indiquen Miranda i Gaudreau (2011) els adolescents cerquen en la música complaure les seves necessitats emocionals i socials, com la creació d'una identitat individual i col·lectiva i l'estabilització de l'estat d'ànim. En la construcció dels gustos musicals durant l'adolescència, el context cultural i geogràfic són essencials. El coneixement de noves cultures, la migració de persones, la globalització i el gran poder de connexió de les xarxes socials permeten optimitzar les experiències musicals dels adolescents en tanta mesura que pot generar dubtes identitaris, sempre des d'una òptica positiva. La música doncs és una eina de comunicació, capaç d'integrar les herències culturals dels diferents pobles dins de nous contextos humans i, en conseqüència, de generar espais multiculturals. L'entorn escolar, juntament amb l'entorn familiar i el social, és un dels espais més enriquidors per l'etapa adolescent. A l'escola no només juguen un important paper els amics i els companys, també ho fan els professors. Així, els professors de música tenen una posició privilegiada per excitar el pensament crític dels alumnes quant a les seves eleccions musicals i fomentar una consciència musical més àmplia i variada, la qual ajuda a enriquir la identitat dels alumnes. Segons Álamos (2019), el fet de convertir l'aula en un espai en el qual es comparteixin els

aspectes més importants pels adolescents, contribueix de forma directa a un major enteniment de la música com a eina d'expressió cultural i emocional. D'aquesta manera els adolescents són capaços de comprendre les seves preferències musicals, a través d'una visió més àmplia sobre la diversitat dels sons, reforçant així el seu vincle amb la música i, per tant, definint la seva identitat.

La influència de la música en el desenvolupament emocional dels adolescents pot ser observada des de diferents punts de vista. Un dels més interessants és la Teoria d'Usos i Gratificacions (Katz, Gurevich & Hass, 1973), abreviada com a TUG, segons la qual les preferències musicals dels adolescents no són fruit de l'atzar, sinó un conjunt de músiques que els pugui ajudar a expressar aquells sentiments que guarden dins o a resoldre problemes personals. Així, observem que l'elecció de gustos musicals no és permanent, sinó canviant i que, normalment, serveix per entendre en profunditat la situació per la qual està passant la persona, en comptes de per entendre la seva personalitat en tota la seva globalitat.

En resum, l'adolescència suposa un període de la vida humana en què les persones sumides al mateix procés experimenten un autodescobriment de la seva identitat a la vegada que s'encarreguen de construir-la. La música exerceix el paper d'eina fonamental en aquesta etapa com a element: estructurador, relacional i delimitador. La música afecta de forma directa a les emocions de l'oient, però també anima a aquest a exercir un pensament crític sobre les seves experiències personals. Les lletres i melodies ajuden a establir ponts entre els adolescents i les cançons, ja que desperten l'interès i faciliten el vincle dels oients amb la música.

Les noves tendències musicals: la cultura adolescent

Des de finals del segle XX i, en concret, a partir de la dècada del dos mil deu, aproximadament, les tendències musicals han patit un canvi significatiu, arrel, en gran part, de l'adopció de noves formes de consum musical, com les plataformes de *streaming* (*Spotify*, *YouTube*, *Apple Music*, etc.), les quals van revolucionar el mercat i l'economia musical. Així, aquestes tendències són el fruit de la comercialització musical i les estratègies de màrqueting dels mitjans de comunicació i les discogràfiques. Les plataformes de *streaming* utilitzen

algoritmes de recomanació amb la finalitat que els oients escoltin determinades músiques, provocant una limitació de l'exploració personal, una homogeneïtzació dels gustos musicals i, per tant, una restricció de la diversitat musical (Cremades et al., 2024). Avui dia, gèneres musicals com el pop, el reggaeton, el rap i el trap es diferencien com els estils més populars entre el jovent, mentre que altres com el rock i l'electrònica manquen d'aquest privilegi. La música clàssica quasi desapareix del mapa del jovent (Szabó et al., 2024), reservant-se quasi exclusivament per aquells qui l'estudien a les escoles de música o al conservatori.

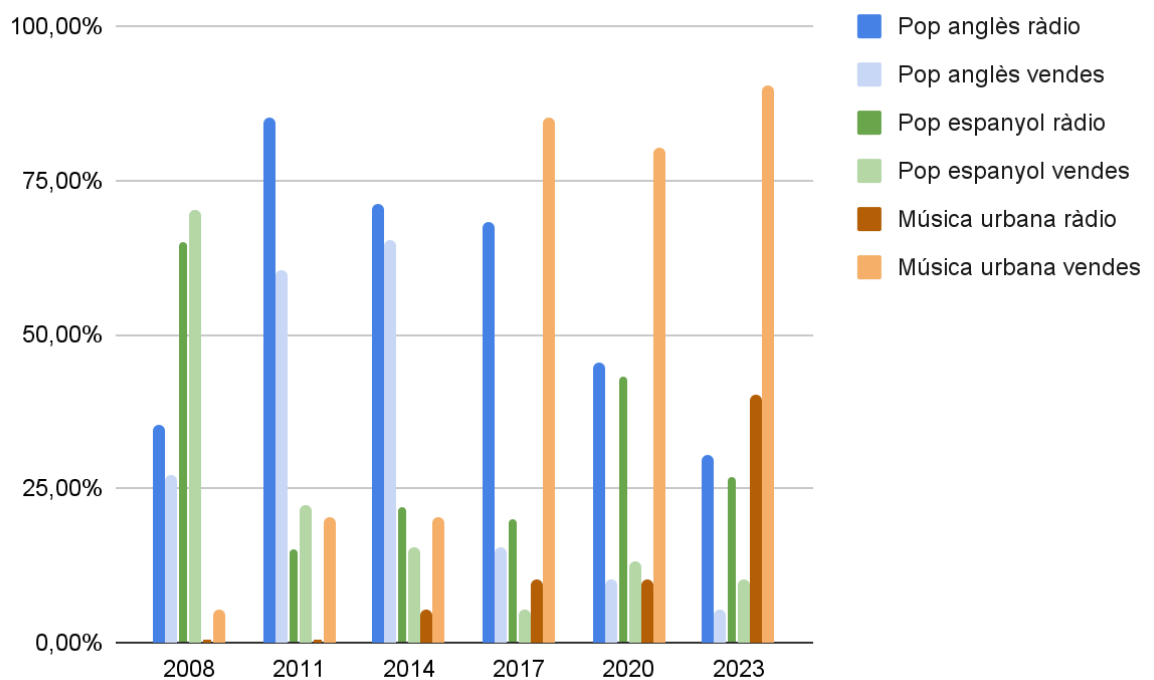

Figura 2. Percentatge de gèneres musicals en ràdio vs. gèneres musicals en vendes (2008-2023). Extret de “El impacto de la digitalización sobre el alcance y capacidad prescriptora de la radio musical en España”, de P. Sánchez-Giménez, T. Sellas, i L. Esteban, 2025, *Estudios Sobre el Mensaje Periodístico*, 31(1), 195-207. doi:10.5209/emp.98741

Lògicament, resumir totes les tendències de l'actual música *mainstream* en quatre categories només es tracta d'una generalització per tal d'abordar el tema i poder treballar-lo de forma eficaç. No tots els adolescents consumeixen els mateixos productes audiovisuals i, per tant, la diversitat musical és molt més gran del que pensem. El context sociocultural és un dels factors més importants a l'hora d'estudiar la configuració de les preferències musicals dels adolescents. Les famílies, les comunitats i les influències mediàtiques seran les encarregades d'esculpir els gustos musicals de les persones i les seves relacions amb diferents gèneres musicals (Hanzilia et

al., 2024). A més a més, cal destacar que, en una societat que viu en un món digitalitzat on es reben, constantment, estímuls per part dels mitjans de comunicació i les xarxes socials, els gèneres musicals que es publiciten en aquestes influeixen de forma directa en la percepció i en l'acceptació social d'aquests gèneres.

A mesura que avancem en la nostra línia vital i que comencem a superar diferents fases de l'adolescència i entrem en la vida adulta, els nostres gustos canvien, com és lògic. Els gustos musicals no són una excepció. Amb el pas del temps els nostres gustos s'estabilitzen i les preferències es tornen més definides i associades a la identitat que s'ha anat construint durant tota la nostra vida. Recents estudis ens permeten observar que els estereotips socioculturals relacionats amb determinats gèneres i les característiques de la personalitat i del comportament, influeixen de forma directa en la música que escoltem. Així, es detecten diferents preferències musicals que, estadísticament, podem assignar a cada gènere. Mentre que, en general, els homes opten pel rock o el rap, les dones solen escoltar música llatina i pop. La música clàssica continua perdent rellevància en edats més avançades (Szabó et al., 2024; Cremades et al., 2024).

La imatge que els adolescents tenen de si mateixos i del seu entorn està influenciada per molts estereotips musicals; la música, sovint, ajuda a la segmentació per grups socials, associant-se a determinats estils de vida o característiques de la personalitat. Podem observar com algunes músiques es relacionen estretament amb el llenguatge, el comportament o, inclús, les formes de vestir de determinats grups socials, normalment, adolescents (Hanzilia et al., 2024). En l'àmbit educatiu sorgeix la necessitat d'ampliar el cànon musical al qual estan acostumats els adolescents, fomentant una escolta activa i crítica de noves músiques. Cercant el desenvolupament d'un caràcter musical més divers i ric, Szabó et al. (2024) proposen utilitzar les cançons que escolten els estudiants com a punt de partida per introduir noves perspectives musicals i, de pas, acabar amb els estereotips associats a aquestes.

Discussió dels resultats

Arran de les entrevistes es confirmen moltes de les aportacions recollides en el marc teòric del treball. Els resultats obtinguts demostren com s'afirma la idea que la música exerceix un paper clau en el procés identitari i emocional viscut durant l'adolescència. Els professors, ja siguin de l'àmbit públic, privat, obligatori o especialitzat, destaquen com les preferències musicals dels adolescents estan estretament vinculades al seu procés d'identificació personal, pertinença social i expressió emocional. Les veus entrevistades, encara que formen part d'una petita recerca, reproduïxen el punt de vista de la docència educativa actual, trenquen amb discursos preestablerts sobre l'educació musical. La subjectivitat de les entrevistes ens permet realitzar una visió completa de l'àmbit educatiu, observant la qüestió educativa des d'un prisma diferent del qual s'ha acostumat a fer servir, un mar de dades, estadístiques i números que, tot i que il·lustren la situació, no aporten solucions a les problemàtiques educatives. Cal destacar que les entrevistes proposades es basen en la veu dels docents per millorar la vida dels alumnes, però la informació i les dades no provenen dels mateixos alumnes.

Relació amb les teories d'identitat (Erikson i Marcia)

Les dades recollides permeten enlluernar i ratificar el model d'Erikson i els posteriors estudis de Marcia, treballats en l'apartat «L'adolescència, la identitat personal i la música», a partir del qual determinem, resumidament, que la identitat és un procés el qual existeix en tant que passa per diferents etapes, de les quals, per aquest estudi, destaquem les d'exploració i de compromís (Erikson, 1968). La música esdevé un vehicle que connecta als adolescents amb diversos codis culturals i emocionals i, al seu torn, els permet experimentar de manera que acabaran identificant-se i compromentent-se amb aquells codis que concordin amb les seves vivències personals.

La persona que treballa en el conservatori defensa la idea que la música institucional i el cànon acadèmic generen en els alumnes un sentiment de pertinença cap a aquesta música, concordant amb la Teoria de l'Autopercepció de Bem (1967). Aquest fet pot arribar a generar una desconexió entre les preferències musicals de l'individu i la música que estudia, raó que

pot generar una sensació d'exclusió. Aquesta idea està directament connectada amb els pensaments de Martí (2000), qui reclama una visió dinàmica i no patrimonialista de la música.

Canvis en el consum musical i algoritmes (Cremades i Szabó)

Ambdós entrevistats concorden en un punt important, el paper de les noves tecnologies com a eina clau en el procés de construcció de la identitat personal. Les plataformes digitals han estat presents en els dos discursos i ambdós entrevistats han arribat a postures similars en què defensaven la doble cara de les eines digitals: tot i que actuen com agents reguladors i democratitzadors oferint accés a la música, també, a causa de les estratègies de màrqueting i publicitat, han afavorit una homogeneïtzació de les preferències musicals. Aquesta problemàtica que ja especificaven Cremades et al. (2024), posa de manifest la necessitat que els docents actuem com figures que puguin aportar i fomentar una escolta crítica des de l'àmbit educatiu. És per això que autors com Szabó et al. (2024) cerquen el desenvolupament d'una diversitat musical més oberta, accessible i rica, assegurant una concepció de la música més general que permeti als adolescents dissenyar la seva personalitat d'una forma lògica i coherent i no fomentar l'homogeneïtzació dels estudiants.

Ús de la música com a eina emocional i social (Hormigos, Miranda i Gaudreau i O'Neill)

Les entrevistes evidencien com la música pot actuar com a medidora entre l'adolescent i el seu entorn social i la importància de l'espai simbòlic que aquesta és capaç de crear en la nostra societat. La funció medidora es fa visible gràcies a l'observació de la manera com els adolescents dissenyen els seus propis discursos a través de la música i les cançons; les lletres, els artistes i els estils o gèneres musicals reflecteixen una sèrie d'actituds, idees i valors que, a poc a poc, ajudaran a construir la identitat adolescent (Miranda i Gaudreau, 2011). Tot i que la música és un mirall dels processos identitaris i de la seva formació, també actua com un mitjà de reafirmació identitària davant dels altres individus que conformen el nostre entorn social, així la música ofereix un nou pla de projecció de les nostres idees (Hormigos, 2010). A partir

d'aquest discurs, entenem el paper dels docents com un agent que ha de presentar la música com una eina essencial per connectar amb els gustos, interessos i necessitats dels adolescents (O'Neill, 2017).

D'altra banda, a partir de les veus dels entrevistats podem dibuixar les limitacions que el sistema educatiu actual presenta envers treballar la música des d'una perspectiva emocional i crítica. Als centres educatius la música s'estudia des d'un prisma tècnic i històric i la manca d'espais curriculars i de docents disposats a fer entendre la música com a eina d'expressió identitària i cultural visibilitza una desconexió entre el disseny curricular i la realitat dels adolescents i de les seves experiències musicals. La situació de l'educació musical als centres educatius permet reflexionar sobre el currículum actual i exposa la necessitat de plantejar un nou pla d'estudis que fomenti la participació activa de l'alumnat, una obertura de la diversitat musical, un increment de la matèria lectiva dedicada a treballar el pensament i la reflexió crítica i l'enteniment significatiu dels continguts musicals. És aquest camí el que ens permetrà garantir una educació musical que ofereixi un desenvolupament personal, identitària i social dels adolescents.

Síntesi d'idees

L'anàlisi de les entrevistes demostra una articulació entre el contingut exposat al marc teòric i la interpretació de les dades extretes a partir de la síntesi de les idees dels entrevistats. És en aquest punt que succeeix una discussió dels resultats en què es reconeixen punts en comú i diferències de pensament. Per il·lustrar aquestes idees de forma clara i breu s'incorpora la següent síntesi visual:

Temàtica	Entrevista 1 (docent ESO)	Entrevista 2 (docent conservatori)
Relació entre música i identitat	La música és necessària per a la construcció de vincles socials i pel disseny de la identitat personal i social	La música que consumim, no la que estudiem, és aquella que ajuda a configurar la nostra realitat
Hàbits de consum a l'adolescència en relació amb els gèneres musicals	Trap, reggaeton, pop-rock en anglès, en català i en castellà	Els alumnes no tendeixen a escoltar el repertori clàssic que estudien

La música a l'aula	S'estudia de forma tècnica, quasi no hi ha espai per a la reflexió crítica	Dona importància al context que acompanya a la música. Predomina l'estudi tècnic
La música com a eina emocional	Es fa un ús extens de la música per treballar la gestió emocional i la cohesió de grup	Reconeix la capacitat emocional, però el currículum del conservatori no la prioritza
Impacte del canvi d'hàbits de consum. Les plataformes digitals	Presenta efectes positius i negatius. Promou un accés universal a la música, però homogeneïtza els gustos musicals	Les plataformes limiten l'exploració musical i atorguen a l'usuari una falsa idea de llibertat de decisió
La diversitat musical	Necessària per ampliar horitzons i límits. La seva aplicació a l'aula és positiva	El cànnon acadèmic no és prou divers
Cohesió i inclusió social	La música actua com a nexa entre iguals, fomenta la inclusió i el treball grupal	Destaca la importància, però reconeix que a l'aula del conservatori no s'aplica directament
Millores educatives	Major presència i importància de l'apartat emocional i de l'àmbit de la reflexió crítica al currículum acadèmic	Reelaboració del repertori i plantejament acadèmic adaptat a la realitat i a les vivències dels adolescents

Figura 3. Taula de continguts sobre la síntesi de dades sorgida de l'anàlisi de les entrevistes presentades a l'annex del present estudi. Font: Elaboració pròpia.

En resum, es determina que la música actua com a eina pedagògica i social. En comú amb les idees d'Álamos i Blasco i Bernabé (2018), a les entrevistes es valora potencial de la música per crear nexes socials fomentant la cohesió de grup, per gestionar emocions i per reforçar la introspecció que, al seu torn, condueix a l'autoconeixement. I, tot i això, les entrevistes mostren els punts dèbils d'un sistema educatiu en què manquen espais curriculars específics per treballar el vessant emocional de la música dins les institucions educatives.

Conclusions

Els resultats d'aquest estudi han oferit un nou punt de vista, detallat i referenciat a partir d'autoritats, sobre el paper que juga la música en la construcció de la personalitat durant l'etapa adolescent i la comprensió d'aquest. A més a més, les conclusions d'aquest treball també estan fonamentades en l'anàlisi del discurs de dues persones professionals en l'educació

musical i la seva posterior interpretació a partir de la literatura acadèmica escollida. Destaquen conclusions com:

La música com a eina en la construcció identitària

La música és una eina necessària en el procés de la construcció identitària. La música és utilitzada pels adolescents com un mitjà que els permet explorar, construir i expressar la seva personalitat i els seus valors, sigui de manera personal o social. En aquest moment, la música supera la categoria estètica en què, normalment, l'entén la societat i esdevé un vehicle que ajuda a canalitzar les emocions, crear xarxes socials i connectar i compartir valors amb altres individus.

La música té la capacitat de conformar un espai d'expressió personal, però també exerceix la funció de nexa en la construcció de les comunitats. Les preferències musicals d'un adolescent (estils musicals, lletres, artistes, entre d'altres) no només reflecteixen la concepció vital de l'individu, sinó també la seva posició davant determinats cercles socials i culturals. La música ens facilita l'acció d'explorar l'alteritat, allò que ens és desconegut, i d'acceptar les diferències. Aquesta capacitat d'establir connexions entre l'individu i el col·lectiu la converteix en una eina social i educativa humanista.

El paper de l'educació musical

L'àmbit i el context educatiu juguen un rol principal. Els centres educatius (instituts, escoles de música, conservatoris, etc.) representen espais de desenvolupament personal i identitària, i la música, tot i que amb una més que notable manca de repertori popular, actua com a eina fonamental d'aquest procés. Tot i això, la rigidesa del cànon acadèmic preestablert representa una forta limitació del potencial pedagògic de la música, ja que, actualment, és obsolet. Requereix la incorporació de música contemporània com a punt de partida pel treball reflexiu i el pensament crític.

El sistema educatiu actual sovint tracta la matèria musical des d'una perspectiva tècnica, patrimonial i historicista de la música occidental. Aquest biaix provoca que altres músiques

vives, populars o vinculades a les realitats dels alumnes quedin relegades a un segon pla, trencant el nexa entre el contingut curricular de l'assignatura i les vivències personals de l'alumnat. Si partim d'aquesta visió, podem afirmar que el potencial pedagògic de la música és obsolet, ja que respon a un model d'ensenyança que no contempla les pràctiques musicals actuals, digitals, globals i híbrides. Per donar-li una segona vida a l'educació musical hem d'obrir el ventall de possibilitats que la música ens ofereix, incorporant noves músiques al currículum i fomentant la reflexió crítica, la construcció de valors i la inclusió dins l'aula.

Les noves tecnologies i les plataformes digitals

L'important paper de les noves tecnologies i les plataformes digitals en la manera en què ens relacionem amb la música. Tant de les persones entrevistades com de les autoritats consultades a través de la literatura especialitzada escollida, es determina la idea que les plataformes digitals i les noves tecnologies han revolucionat els hàbits de consum musical i, tot i que han democratitzat l'accés a la música, han ajudat a generar una homogeneïtzació de les preferències musicals en tant que han limitat l'exploració personal i autònoma. Comportant, i quasi obligant, la necessitat de conscienciar a les aules sobre el pensament crític en la selecció musical.

Les plataformes digitals s'han erigit com un ítem omnipresent en la vida dels adolescents i han creat noves formes de relació amb la música que destaquen pels constants canvis de consum marcats per una indústria musical dinàmica. En aquesta nova concepció del món en la qual els adolescents utilitzen les xarxes socials per construir la seva imatge digital, aquests no només escolten la música, sinó que la comparteixen i interpreten les seves lletres, definint-se identitàriament. Però, més enllà d'aquesta nova forma de definir-se, sorgeix una problemàtica major: la limitació de la lliure exploració. Per tant, l'institut ha de ser el lloc on l'alumne pugui experimentar amb noves sonoritats musicals, ja que per si sol mai podrà accedir a nova música que desperti les seves ganes de reflexionar. S'ha de fomentar una escolta crítica, responsable i plural.

Les limitacions del sistema educatiu

La manca d'un ensenyament acadèmic enfocat en el desenvolupament de la reflexió crítica. Els centres educatius, sovint, tendeixen a prioritzar un estudi tècnic i històric de la música. La música és una disciplina que es pot veure, estudiar i interpretar des de diferents perspectives, però que, culturalment, només s'estudia tècnicament i històricament, de manera que, habitualment, se suprimeix el vessant emocional en el qual la música és una eina generadora d'emocions i valors. Actualment, aquesta absència d'estudi pot induir a una menor incidència de la música en l'etapa adolescent dels alumnes, provocant dificultats socials i personals que, en tot cas, la música hauria de facilitar.

L'estructura educativa actual impedeix explorar completament la música com una eina de desenvolupament personal i social. La música és percebuda com una matèria secundària que té poc pes dins del currículum i a la qual no se li dediquen les hores necessàries. No es permet crear un espai estable que ajudi a despertar la creativitat, l'autoconeixement i la intel·ligència emocional dels alumnes. Aquesta visió, reduccionista i limitadora, no respon a les necessitats dels adolescents, la música ha de ser un mitjà d'expressió, de resistència, i no una eina d'opressió. Si volem aconseguir que els nostres alumnes adquireixin una formació basada en el pensament crític, l'empatia i el compromís social, des dels centres educatius hem de plantejar un nou currículum musical que ofereixi la possibilitat de garantir una educació digna, integral i rellevant a partir de la disciplina musical.

Fomentar la diversitat musical i impulsar el coneixement dels adolescents és essencial per desenvolupar el pensament crític dels individus. Des dels centres educatius seria necessari dissenyar activitat que atorgaren als alumnes la possibilitat d'accedir a noves músiques, alimentant les ganes de descobrir dels estudiants i ajudant a construir una nova xarxa de gustos musicals que sigui plural, reflexiva i crítica.

Implicacions educatives

Els resultats i conclusions del present estudi permeten visualitzar com és necessari un nou plantejament pel rol de l'educació musical als centres educatius. La música es presenta com un

vehicle capaç de conduir a les persones mentre aquestes recorren el camí de l'autoconeixement i, per tant, s'hauria d'estudiar des del vessant de l'expressió personal, la reflexió crítica i la construcció social i cultural. Aquest treball convida a replantejar la funció del docent a dins de l'aula de música i com aquest ha de transmetre els seus coneixements; és necessari visualitzar un nou horitzó de l'educació musical en el qual se superi l'enfocament merament tècnic i historicista que predomina a les aules, i apostar per una nova formació docent en què els professors aprenguin els recursos necessaris per transmetre a l'alumnat valors musicals com, per exemple, la reflexió crítica o el desenvolupament dels sentiments a través de la música.

Personalment, les línies treballades en aquest estudi em serveixen i em serviran per estructurar, organitzar i exercir la matèria musical. Com a docent vull proposar una nova visió de la música. La música ha d'ajudar a l'alumne, ha de permetre que es conegui a ell mateix i als seus companys, que experimenti, que canviï i que perfili la seva identitat personal i social fins que pugui determinar o reconèixer quin és el rumb que vol prendre en la seva pròpia vida. No exerciré la música com una imposició en què els alumnes hagin d'examinar-se d'uns materials seleccionats prèviament per la meua figura, com si jo hagués de determinar que s'ha de saber i que no, sinó que avaluaré als alumnes a partir de la part més experimental del currículum, aquella que ens permet jugar amb la improvisació i amb la reflexió crítica. A més a més, entenc l'educació horitzontalment i no verticalment, el docent ha de ser una persona més a l'aula, una persona propera que ajudi als alumnes, que faciliti la reflexió crítica dels adolescents, els professors i les professores que jerarquitzen les seves classes imposant-se als alumnes com a figures de poder utilitzen el sotmetiment per controlar al seu alumnat, limitant així la creativitat i la capacitat de reflexió d'aquest.

Futures línies d'investigació

Aquest treball convida a futurs estudiants, els quals comparteixin una visió o una línia de pensament similar a la de l'autor o, inclús, considerin la idea de rebatre el contingut del present estudi, a iniciar futures recerques a partir del material inclòs en aquest. L'estudi obre la porta a relacionar la música i la identitat amb altres indicadors com poden ser estudiar la

relació que té l'efecte de la música segons el perfil socioeconòmic dels individus estudiats, estudiar l'efecte de la música segons la perspectiva de gènere o, fins i tot, endinsar-se en el món de la musicoteràpia i la salut mental. El present treball també pot servir com a punt de partida per iniciar entrevistes amb estudiants, formar grups de discussió o ajudar a plantejar un nou vessant de la tasca docent. Des del vessant més antropològic també es convida a estudiar noves formes d'educació i nous papers i rols del docent dins de l'aula.

Annex

Entrevista 1

La persona entrevistada es dedica a la docència des de fa més de catorze anys, en concret, en l'etapa de l'Educació Secundària Obligatòria. És musicòloga i, per tant, està especialitzada en l'àmbit musical; també és tutora d'una línia de 1r d'ESO. Respectant la seva voluntat, es mantindrà en l'anonimat.

1. Creus que la música juga un paper important en el procés de construcció de la identitat dels adolescents?

Sí. La música és un ítem molt important pels alumnes. De fet, en la majoria dels casos els grups que es formen a l'aula estan estretament relacionats amb la música que escolten i com es relacionen amb aquesta. Òbviament, els alumnes encara són molt joves i molta de la música que escolten està lligada al seu bagatge cultural i familiar, ja que és música que hereten dels seus pares.

2. Dins d'una aula de música d'Educació Secundària Obligatòria es poden observar diferències en la manera en què els diferents alumnes es relacionen amb la música? Creus que la forma en què viuen o entenen la música influeix en la seva manera d'expressar-se i socialitzar?

Sí, totalment. Les aules de música són un d'aquells espais on podem observar de forma més clara la mescla de cultures. La música és un mirall de com entenem la vida. Per exemple, nosaltres, les persones que venim de famílies tradicionals catalanes, entenem la música quasi des d'una perspectiva acadèmica, allunyada de la societat. En canvi, les persones que provenen del sud d'Amèrica o del nord d'Àfrica, es relacionen amb la música en tant que amb les persones de la seva comunitat. Sembla que les persones que han crescut escoltant músiques en les quals la importància de l'estructura musical recau en els patrons rítmics, com la salsa o el reggaeton, per exemple, presenten menys problemes a l'hora d'expressar-se i socialitzar.

3. Des de la teva perspectiva quins creus que son els gèneres musicals més presents entre els adolescents? Com creus que influeixen en la seva manera de veure i entendre el món i de construir la seva personalitat?

Sorprenentment, a les aules de secundària conviuen molts gèneres musicals. No cal dir que durant els últims anys les músiques urbanes han guanyat terreny i ocupen un lloc molt important a la vida dels adolescents, però també sorprèn una auge de la música en català, tot i que segueix sent música urbana. És fàcil trobar alumnes que escolten pop-rock en català i castellà. Crec que l'auge de la música urbana i els missatges que aquesta música transmet està formant mentalitats molt dispars en els adolescents. Les persones que consumeixen música urbana semblen adolescents més decidits amb personalitats més radicals i que, normalment, s'identifiquen amb les lletres de les cançons. En canvi, aquells alumnes que no consumeixen aquest tipus de músiques solen ser alumnes amb personalitats més fortes i individuals.

4. Organitzes les classes amb la idea de treballar la reflexió crítica sobre els missatges que ens transmeten les cançons? Si ho fas, com ho fas?

No. És a dir, treballem la reflexió crítica en un apartat molt concret de l'assignatura en el qual parlem de la importància del públic al llarg de la història de la música. Però, l'assignatura com a tal està enfocada en poder explicar una, molt resumida, història de la música a alumnes de 1r d'ESO. Se'ls anima a opinar sobre les audicions que escoltem a classe, però la reflexió crítica no és una dels elements cabdals del curs.

5. La música i les emocions són dos aspectes estretament relacionats. Des de la teva perspectiva, creus que la música pot ser una eina d'ajuda que permeti als adolescents treballar en la seva gestió emocional?

Sí. Des del punt de vista tutorial utilitzo molt la música per treballar la gestió emocional en els alumnes. Moltes vegades quan sorgeix una problemàtica a classe, algun alumne té problemes personals o arriba una persona nouvinguda, per exemple, és més fàcil posar músiques que ens identifiquin amb aquell moment que no pas explicar que està passant. La música, en aquest

aspecte, ens ajuda a trobar una resposta pròpia als problemes, motiu pel qual em sembla que és necessària.

6. Creus que l'arribada de les plataformes de *streaming* i els canvis de consum musical han afectat la manera en què els adolescents conceben la música? Creus que aquests canvis són positius o negatius per a les noves generacions?

Sí, clarament. L'accés il·limitat a la música ha suposat un canvi global sobre la concepció de la música, no tan sols per part dels adolescents. Des del meu punt de vista, es confronten una dualitat d'opinions. Per una banda, és bo, ja que tothom té accés a la música i podem accedir a un major repertori, és més fàcil experimentar amb nous sons i conèixer noves cançons, artistes i gèneres musicals. Per l'altra banda, és dolent, parlo en el sentit que les plataformes de *streaming* juguen amb els algoritmes per tal de promocionar els artistes que les discogràfiques volen publicitar i, al final, s'aconsegueix que tothom escolti una música homogeneïtzada, sense personalitat.

7. Arran de la pregunta anterior, quina importància dones a la diversitat musical a l'aula? Segons la teva opinió, l'exposició a diferents estils musicals fomenta la diversitat?

Possiblement, dins de l'aula de música, la diversitat musical és l'aspecte més important. L'exposició de diferents músiques, gèneres i artistes, ajuda els estudiants a comprendre que la música arriba molt més lluny dels límits preestablerts per les plataformes de *streaming*, les ràdios i les televisions. Les músiques "perifèriques", aquelles que s'escapen del cànon occidental, són perfectes per exemplificar la diversitat i sempre funcionen molt bé a classe. Òbviament, molts alumnes riuen quan se'ls ensenyen les músiques d'altres països, però s'ha de considerar la mínima reacció com a una victòria de l'aprenentatge.

8. Finalment, des de la perspectiva tutorial, creus que la música pot ser una eina per combatre l'exclusió social i fomentar la cohesió de grup a l'aula? Com ho has vist en la teva experiència?

Sí, clar. Encara més, jo soc incapaç d'imaginar-me una sessió de tutoria en la qual la música no estigui present. La música és una eina fonamental per aconseguir que els alumnes parlin, que treguin els seus sentiments, que es comuniquin amb nosaltres, els tutors, i amb els seus companys. Les músiques ajuden a la cohesió social, també són molt importants per incloure a gent als grups. Jo, personalment, utilitzo molt la música per estructurar les normes del grup, acció que fem a l'inici de cada trimestre.

Entrevista 2

Amb més de vint-i-cinc anys d'experiència en el camp de la docència, la persona entrevistada és professora d'instrument en un conservatori, concretament, de grau professional. Va estudiar instrument i després, en el grau superior, es va especialitzar en pedagogia. Respectant la seva voluntat, es mantindrà en l'anonimat.

- 1. La música que s'estudia al conservatori és una música no popular. Consideres que aquesta juga un paper important en el procés de construcció de la identitat dels adolescents? És a dir, veus diferència entre els alumnes que estudien la música del conservatori i els que no?**

Depèn, crec que és una resposta que s'ha de mirar amb perspectiva. La música que ajuda a formar la identitat de les persones és aquella que escolten en el seu dia a dia i dubto que els alumnes que tenim al conservatori escoltin el repertori que toquen més enllà de quan practiquen instrument. Però és cert que els alumnes també aprenen a estimar aquella música que han practicat tant i amb la qual han passat tantes hores.

Quant a la segona pregunta, òbviament, hi ha una gran diferència entre els alumnes que cursen música al conservatori i els que no. La música és una gran activitat extraescolar pels alumnes i això es veu reflectit en el seu caràcter i comportament. Els alumnes de conservatori solen madurar abans i pensar de forma més autònoma.

- 2. Al conservatori com actuen els alumnes envers la música? Com es comporten respecte a aquesta? Creus que la forma en què viuen o entenen la música influeix en la seva manera d'expressar-se i socialitzar?**

Observant a classe t'adones que els alumnes entenen la música que s'estudia al conservatori només com una matèria més que han d'aprendre. Però, per a ells, no és una música recreativa ni lúdica. En aquest sentit, crec que les músiques populars comporten un major paper en la forma en la qual els adolescents s'expressen i socialitzen amb el seu entorn. Inclús, en molts casos, les músiques que formen part cànon dels conservatoris poden arribar a dificultar les

relacions socials de les persones, donat que les persones que les estudien se senten exclosos de la societat i de la seva forma d'entendre la música.

- 3. Quant a l'estudi de la música i, per tant, l'especialització dels alumnes, creus que els gustos musicals canvien? És a dir, com l'estudi d'unes certes músiques es veu reflectit en els adolescents? Com creus que influeixen en la seva manera de veure i entendre el món i de construir la seva personalitat?**

Totalment, els gustos canvien i s'adapten a allò que estudiem. Els adolescents que estudien la música que denominem acadèmica acaben gaudint d'aquella música, també és lògic, ja que aquesta forma part d'una etapa i d'un moment de la seva vida i desperta sentiments en ells.

Personalment, crec que el despertar d'aquest gust per la música acadèmica implica també adquirir una nova visió del món i l'entorn en què vivim. La música acadèmica està, culturalment, relacionada amb una sèrie de comportaments i actituds enfront de la vida, motiu pel qual escoltar-la i gaudir d'ella significa, d'alguna manera, acceptar aquestes idees.

- 4. Vostè imparteix classes d'instrument al grau professional del conservatori. Des de l'organització de la mateixa institució es deixen espais amb la idea de treballar la reflexió crítica sobre els missatges que transmet la música? Si la resposta és afirmativa, com ho fas?**

Realment, no. Des de l'organització del conservatori som conscients del poc temps que tenim per impartir un grau de coneixement molt elevat i, per tant, no hi ha temps a deixar espais per treballar la reflexió crítica a classe.

Encara que, des de fa un parell d'anys, molts conservatoris i escoles de música estan organitzant molts seminaris sobre la música com a eina per l'autoajuda i la reflexió personal, en tant que així els alumnes puguin assistir.

5. La música i les emocions són dos aspectes estretament relacionats. Des de la teva perspectiva, creus que la música pot ser una eina d'ajuda que permeti als adolescents treballar en la seva gestió emocional? Creus que el repertori que s'estudia al conservatori compleix aquesta funció?

Sí, totalment. La música ens permet entendre'ns millor i és una part fonamental del nostre dia a dia. Entendre per què escoltem unes músiques o altres pot ser suficient per comprendre els nostres sentiments i, per tant, per donar-nos noves possibilitats de treballar la nostra gestió emocional.

Quant al repertori, no crec que sigui un punt fonamental en aquesta qüestió, ja que no és la música que escoltem, sinó com la sentim. És a dir, fa igual si escoltes salsa, reggaeton o a Cherubini, la part important és com floreix el sentiment que aquesta música provoca en tu i com nosaltres ens comportem respecte d'aquest sentiment.

6. Creus que l'arribada de les plataformes de *streaming* i els canvis de consum musical han afectat la manera en què els adolescents conceben la música? Creus que aquests canvis són positius o negatius per a les noves generacions?

Sí, i tant. El concepte de música evoluciona en tant que sorgeixen noves innovacions tecnològiques. És lògic que les noves generacions no entenen la música com ho fem les persones que anàvem a comprar discos, però no és ni millor ni pitjor, simplement, és normal.

Els nous canvis de consum són positius en tant que avui dia tenim la possibilitat d'accedir de forma il·limitada i immediata a la música, cosa que als músics ens facilita l'estudi. Però també té una part dolenta: l'homogeneïtzació dels gustos dels consumidors. Si ja abans era difícil escapar dels èxits que sonaven a les cadenes de ràdio o a les televisions, ara és impossible escapar d'un algoritme esbiaixat per les discogràfiques.

7. Arran de la pregunta anterior, creus que el repertori de les institucions musicals tals com conservatoris i escoles de música hauria de sofrir un canvi cap a un cànnon menys estricte i més diversificat?

Pot ser que en un futur el cànnon dels conservatoris s'hagi de conduir cap a una música més diversificada, un pensament menys eurocentrista, però no crec que hagi de ser menys estricte. Baixar el nivell d'exigència només ens condueix cap a pitjors resultats acadèmics.

8. Has notat canvis en la relació entre la música i la identitat adolescent en els últims anys? Si és així, quins creus que són els factors que han provocat aquests canvis?

Realment, no. Pot ser un conservatori tampoc és el tipus d'institució on aquests canvis es fan visibles, ja que s'estudia un repertori tancat que tampoc dona gaire espai per a la reflexió ni el pensament crític.

9. Com valores el paper del professorat de música en aquest procés de construcció identitària? Quines estratègies creus que poden ajudar els docents a aprofitar el potencial de la música en aquest aspecte?

Sincerament, als conservatoris els professors ens veiem prou limitats a causa del repertori ja preestablert. Motiu pel qual se'ns dificulta molt la tasca d'empatitzar amb l'alumne a través de la música i d'ajudar-lo en el seu procés de construcció de la identitat.

Sots el meu punt de vista, els professors de conservatori hem de ser capaços de transmetre el sentiment i les històries que estan darrere de les peces i obres que toquem, perquè penso que és una de les poques maneres en què podem ajudar als nostres alumnes en aquest aspecte.

Situacions d'aprenentatge, activitats i recursos

Exploració de la identitat a través de la música

Idea pedagògica	Activitat proposada	Anàlisi de l'activitat	Objectius
La música és una eina d'exploració, de disseny i de compromís en la construcció de la identitat (Erikson i Marcia)	Organitza les músiques de la teva vida	L'alumne ha de fer una tria de les cançons que representin la seva identitat personal	Provocar que l'alumne tingui una visió introspectiva, fomentant l'autoconeixement, la connexió emocional i la capacitat d'expressió

Figura 4. Taula de continguts. Presentació d'una activitat basada en l'exploració de la identitat. Font: Elaboració pròpia.

Diversitat musical, escolta activa i pensament crític

Idea pedagògica	Activitat proposada	Anàlisi de l'activitat	Objectius
Replantejament del cànon acadèmic. Fomentar la diversitat d'estils (Álamos, Cremades et al., Szabó et al.)	La volta al món en vuitanta cançons	Setmanalment, es presenta un estil musical nou amb la seva respectiva audició i debat a classe	Activar la curiositat dels alumnes i explorar nous sons a la vegada que es desenvolupa el pensament crític

Figura 5. Taula de continguts. Presentació d'una activitat basada en la diversitat musical, l'escolta activa i el pensament crític. Font: Elaboració pròpia.

La música com a eina per la gestió emocional

Idea pedagògica	Activitat proposada	Anàlisi de l'activitat	Objectius
La música és una eina fonamental per la regulació i la gestió emocional (Álamos i Miranda i Gaudreau)	Escrivim el nostre diari musical	L'alumnat escriu els seus sentiments d'un moment concret i els relaciona amb una obra o cançó	Despertar la intel·ligència emocional i l'empatia. Treballar la comunicació emocional

Figura 6. Taula de continguts. Presentació d'una activitat basada en la gestió emocional. Font: Elaboració pròpia.

Pensament crític. La reflexió a partir de la música

Idea pedagògica	Activitat proposada	Anàlisi de l'activitat	Objectius
El pensament crític com a part necessària del currículum acadèmic (Álamos i Blasco i Bernabé)	Anàlisi crítica de les lletres	Grupament, l'alumnat valora les idees, valors i els missatges d'una cançó popular	Entendre els missatges culturals i socials implícit en la música. Desenvolupar el pensament crític

Figura 7. Taula de continguts. Presentació d'una activitat basada en el treball del pensament crític a través de la música. Font: Elaboració pròpia.

Xarxes socials. Música com a eina per a la construcció social

Idea pedagògica	Activitat proposada	Anàlisi de l'activitat	Objectius
La música com a creadora de xarxes socials. Fomenta la cohesió i combat l'exclusió (Hormigos)	Inventa la teva cançó. Procés de creació	Creació d'un himne o cançó que representi a la classe	Treballar el sentiment de pertinença al grup i fomentar la creativitat, la inclusió i el treball en grup

Figura 8. Taula de continguts. Presentació d'una activitat basada en la construcció social a través de la música. Font: Elaboració pròpia.

Bibliografía

- Álamos, J. (2019). Música en la vida de los adolescentes: Una aproximación a la implicancias pedagógicas que poseen las preferencias musicales de los jóvenes para el aula de Educación Musica en Enseñanza Media. *ACTOS*, 1(1), 88-101.
- Blacking, J. (1973). *How musical is man?* (1st ed.). University of Washington Press.
- Blasco, J. & Bernabé, G. (2018). La educación musical en la formación de la identidad: una experiencia con alumnado escolar. *Quaderns digitals: Revista de Nuevas Tecnología y Sociedad*, 86, 17-27.
- Bem, D. (1967). Self-Perception: An Alternative Interpretation of Cognitive Dissonance Phenomena. *Psychological Review*, 74, 183-200.
- Bonilla, M. (2023). Música y agencia social: Una reflexión sobre su papel en la construcción de la identidad en la adolescencia. *Sinfonía Virtual*, 44, 1-97. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=8831812>
- Bordignon, N. (2005). El desarrollo psicosocial de Eric Erikson. El diagrama epigenético del adulto. *Revista Lasallista de Investigación*, 2, 50-63.
- Burunat, E. (2004). El desarrollo del sustrato neurobiológico de la motivación y emoción en la adolescencia: ¿un nuevo período crítico?. *Infancia y Aprendizaje*, 27(1), 87-104.
- Cremades, R., Lage-Gómez, C., Campollo-Urkiza, A., & Hargreaves, D. (2024). La música que escuchan las nuevas generaciones: Preferencias y estereotipos. *Revista Española de Pedagogía*, 82(287), 23–36. <https://doi.org/10.22550/2174-0909.3925>
- Denzin, N. & Lincoln, Y. (2011). *The SAGE handbook of qualitative research* (1st ed.). Sage.
- Duran, E. (1979). Nación y estado: el concepto de “pueblo” en Hegel. *Dialéctica*, 4, 43-57.
- Erikson, E. (1968). *Identidad, juventud y crisis* (1ª ed.). Taurus.
- Evans, P. & McPherson, G. (2017). Processes of musical identity consolidation during adolescence. Dins R. MacDonald, D. Hargreaves & D. Miell (Eds.), *Handbook of musical identities* (pp. 234-252). Oxford University Press.
- Frith, S. (2003). Música e identidad. Dins S. Hall & P. Du Gay (Eds.). *Cuestiones de identidad cultural* (pp. 181-213). Amorrortu.
- Fubini, E. (1973). *Música y lenguaje en la estética contemporánea* (2ª ed.). Alianza.
- Garaigordibil, M. (2000). *Intervención psicológica con adolescentes. Un programa para el desarrollo de la personalidad y la educación en derechos humanos*. Pirámide.
- Glowacka, D. (2004). La música y su interpretación como vehículo de expresión y comunicación. *Comunicar: Revista Científica de Comunicación y Educación*, 23, 57-60.
- Hanzilia, S., Purwanto, E., Primagama, M., El Yana, K., & Kareng, A. (2024). The influence of popular music on youth culture. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 45(1), 65–70. <http://dx.doi.org/10.52155/ijpsat.v45.1.6232>

- Hormigos, J. & Martín, A. (2004). La construcción de la identidad juvenil a través de la música. *Revista Española de Sociología*, 4, 259-270.
- Hormigos, J. (2010). La creación de identidades culturales a través del sonido. *Revista Científica Iberoamericana de Comunicación y Educación*, 34, 91-98.
- Inhelder, B. & Piaget, J. (1955). *De la lógica del niño a la lógica del adolescente: ensayo sobre la construcción de las estructuras operatorias formales* (1ª ed.). Paidós Ibérica.
- Katz, E., Blumler, J. & Gurevitch, M. (1973). Uses and Gratifications Research. *The Public Opinion Quarterly*, 37(4), 509-523.
- Martí, J. (2000). *Más allá del arte: La música como generadora de realidades sociales* (1ª ed.). Deriva Editorial.
- Miranda, D. & Gaudreau, P. (2011). Music listening and emotional well-being in adolescence: A person-and variable-oriented study. *European Review of Applied Psychology / Revue Européenne de Psychologie Appliquée*, 61, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.erap.2010.10.002>
- Moreno, A. (2007). *La adolescencia* (1ª ed.). Editorial UOC.
- Moreno, A. (2014). Los estudiantes de educación secundaria: Características y contextos de desarrollo y socialización. Dins C. Coll (Coord.), *Desarrollo, Aprendizaje y enseñanza en la educación secundaria* (pp. 11-24). Graó.
- Nelson, C., Grossberg, L. & Treichler, P. (1992). *Cultural Studies* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203699140>
- O'Neill, S. (2017). Young people's musical lives: Learning ecologies, identities and connectedness. Dins R. MacDonald, D. Hargreaves & D. Miell (Eds.), *Handbook of musical identities* (pp. 79-104). Oxford University Press.
- Onrubia, J. (2000). El proyecto adolescente: Elementos para una aproximación constructivista, interaccionista y contextual al desarrollo psicológico en la adolescencia. Dins A. Parcerisa (Dir.), *El constructivismo en la práctica* (pp. 123-132). Graó.
- Ruiz, Á. (2015). El papel de la música en la construcción de una identidad durante la adolescencia: ¿Dime qué escuchas y te diré quién eres?. *Síneris: Revista de Musicología*, 22, 1-42.
- Sánchez-Giménez, P., Sellas, T., & Esteban, L. (2025). El impacto de la digitalización sobre el alcance y capacidad prescriptora de la radio musical en España. *Estudios Sobre el Mensaje Periodístico*, 31(1), 195-207. <https://doi.org/10.5209/emp.98741>
- Szabó, N., Földi, F., Oo, T., Csizmadia, G., & Józsa, K. (2024). Musical preferences among students aged 9–19: A study on musical genres and styles. *Education Sciences*, 14(3), 290. <https://doi.org/10.3390/educsci14030290>
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy* (1st ed.). State University of New York Press.